

7. Юань, Кэ. Мифы древнего Китая. Пер. с кит. / Юань Кэ. – Послесловие Б. Л. Рифтина. Худож. Л.П. Сычев. – М.: Главная редакция восточной литературы издательства “Наука”, 1987 – 527 с.

8. Міфалогія беларусаў: Энцыкл. слоўн. /склад. І. Клімковіч, В. Аўтушка; навук. рэд. Т. Валодзіна, С. Санько. – Мн.: Беларусь, 2011. – 607 с.

9. Беларуская “народная Біблія” ў сучасных запісах /уступ. артыкул, уклад. і камент. А. М. Боганевай. – Мінск: Бел. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў, 2010. – 166 с.

The article reveals the mythological ideas of Belarusians and Chinese people associated with the origin of the world. Common motifs in the myths of the Belarusians and Chinese related to authentic factual material and a number of theoretical sources are studied, specific ethnic features of folk beliefs are emphasized, the importance of these views in the traditional cultures of both peoples, which have different ideological foundations is signified in the article.

Key words: myth, folk beliefs, mythological ideas, picture of the world, traditional spiritual culture, world outlook.

Новак Валянціна Станіславаўна – доктар філалагічных навук, прафесар; Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны (valentina.novak@mail.ru).

УДК 811.581'42'27'367.627:811.161.3'42'27'367.627

А. М. Палуян, А. М. Воінава

ВОСЕНЬСКІЯ СВЯТЫ Ў БЕЛАРУСКАЙ І КІТАЙСКАЙ ТРАДЫЦЫЙНЫХ КУЛЬТУРАХ

В статье рассматриваются традиционные для белорусской и китайской культур осенние праздники. Поскольку в Китае используется лунный и солнечно-лунный календари, то и праздники связаны с поклонением Луне. Жители Беларуси используют солнечный календарь, и праздники, соответственно, приурочены ко дню осеннего равноденствия. Китайский праздник Середины Осени первоначально был связан со сбором урожая и полнолунием, а сегодня ассоциируется с единением семьи. В белорусской культуре праздник осеннего цикла Богач тождественен христианскому Рождеству Пресвятой Богородицы, символизирует окончание основных полевых работ и сбора урожая, поклонение женщине-матери, хранительнице очага, постепенное свертывание «своего» мира, перенос обрядовых действий с поля во двор, в дом. Знание особенностей проведения традиционных праздников имеет важное значение для межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: китайская культура, белорусская культура, календарная обрядность, лунный календарь, солнечный календарь, полнолуние, осеннее равноденствие.

У кожнага народа спрадвеку вёўся свой каляндар, які ахопліваў дзень за днём увесь год, змяшчаў шматлікія абрады, звычаі, прыкметы, павер’і, прыказкі, праз якія глыбока раскрываецца ўнутраны свет чалавека, яго штодзённыя клопаты, спробы разгадаць таямніцы навакольнай прыроды. Шматвяковы вопыт, назапашаны папярэднікамі, быў азбукай і граматыкай жыцця землеўладальніка, дапамагаў арыентавацца ў з’явах прыроды, ад якіх нярэдка залежаў ураджай – крыніца існавання сям’і. Асобныя дні года і нават перыяды ўспрымаліся як своеасаблівы паказчык для прыняцця тых ці іншых рашэнняў. Многія з такіх дзён акружаліся магічнай таямнічасцю, шэрагам патрабаванняў, парушэнне якіх, на думку продкаў, магло прынесці шмат шкоды. Таму так трывала ўрасталі ў свядомасць людзей розныя прыкметы, прымхі, вераванні.

Месяцовыя (“лунныя”) меры часу – найбольш старажытныя. Лік часу па звароту Месяца, які існаваў яшчэ ў першабытным грамадстве, называўся месяцовым календаром. Развіццё землеўладальніцтва і жывёлагадоўлі прывяло старажытнага чалавека да карыстання і большымі храналагічнымі мерамі – сезонамі, гадамі. Так з’явіліся сонечны і сонечна-месяцавы календары [1, с. 3–5]. Сёння ўсе краіны ў міжнародных зносінах карыстаюцца агульнапрынятым сонечным грыгарыянскім календаром, але ва ўнутраным і рэлігійным жыцці некаторыя працягваюць ужываць месяцовыя і сонечна-месяцовыя. У прыватнасці, у Паўднёва-Усходняй Азіі папулярны старажытны цыклічны каляндар, які першапачаткова ўзнік у Кітаі. У адрозненне ад грыгарыянскага, які лічыць гады ў бясконцай паслядоўнасці, ён сонечна-месяцовы і вядзе годазлічэнне не стагоддзямі, а цыкламі па 60 гадоў. Кожны цыкл складаецца з шасці 10-гадовых і адначасова пяці 12-гадовых перыядаў. Месяц па кітайскім календары пачынаецца ў маладзік і складаецца ў сярэднім з 28 дзён [1, с. 3–5].

У Кітаі самае вядомае асенняе свята – Свята Сярэдзіны Восені (Чжунцю Цзе (zhōngqiūjié 中秋节)), якое адзначаецца ў 15-ы дзень восьмага месяца кітайскага месяцовага календара (у верасні – кастрычніку), звязана з асеннім раўнадзенствам, сімвалізуе сярэдзіну гадавога цыклу ва ўяўленні народаў Усходняй Азіі. У 2023 годзе свята адзначалася з 29 верасня па 6 кастрычніка [2].

Іншыя назвы свята – Свята Месяца ці Свята Месяцовага перніка, паколькі яно адзначаецца ў поўню. Поўня ў традыцыйнай культуры Кітая сімвалізуе адзінства сям’і, гармонію і шчасце, а пернік у форме кола (юэбін) – традыцыйны пачастунак свята. Пернік разразаюць па колькасці членаў сям’і і раздаюць кожнаму як сімвал адзінства. Круглая форма і пераважна салодкі смак стравы сімвалізуюць завершанасць, адзінства сям’і і асалоду ад жыцця. У розных рэгіёнах выпякаюць упрыгожаныя іерогліфамі з пажаданнямі і сімваламі свята пернікі ў форме кола, квадрата ці ромба з закругленымі краямі. Пернікі маюць разнастайныя начынкi – з садавіны, бабоў, семя лотаса, арэхаў, мяса, яечнага жаўтка. Пернікі дораць сваякім ці блізкім сябрам, каб выразіць сваю любоў і выказаць найлепшыя пажаданні [3].

Акрамя пернікаў, да стала абавязкова падаюць разнастайную садавіну – яблыкі, грушы, персікі, вінаград, гранаты і памела, круглая скурка якога таксама сімвалізуе адзінства сям’і. Шырока выкарыстоўваецца і духмяны вечназялёны асмантус – з яго гатуюць віно, дадаюць да смажанай качкі.

Яшчэ адзін сімвал свята – нефрытавы зайчык, які суправаджае багіню Чан-э на Месяцы. Кажуць, што плямы на Месяцы нагадваць зайчыка са ступкай і таўкачом у лапках – ён гатуе эліксір бяссмерця.

“Хай блізкі чалавек застанеца з вамі/ са мной назаўжды, каб мы маглі дзяліць месяцавае святло разам, незалежна ад таго, знаходзімся мы побач ці не”, – такія традыцыйныя пажаданні можна пачуць падчас свята [4].

Гісторыя свята налічвае больш за 3000 гадоў (адзначаецца з часоў дынастыі Шан 1554 – 1046 гг. да н. э.) і звязана з пакланеннем Месяцу і легендай пра багіню месяца Чан-э. Спалучэнне *сярэдзіна восені* ўпершыню ўжываецца ў “Рытуалах Чжоу”. Традыцыі свята, у тым ліку і выкарыстанне святочных ліхтарыкаў, сталі фарміравацца ў перыяд Тан (618–907 гг.), а фіксаваная дата – 15-ы дзень восьмага месяца кітайскага месяцовага календара – узнікла ў час дынастыі Сун (960–1127 гг.). У эпоху Мін (пасля XIV стагоддзя) Свята Сярэдзіны восені стала адным з галоўных народных святаў і па сваёй значнасці саступае толькі кітайскаму Новаму году [4].

Асноўны сэнс свята – падзяка за сабраны ўраджай; яднанне сям’і, блізкіх, сяброў; пажаданні даўгалецця, шчасця, стварэння новай сям’і і нараджэння дзяцей. Атрыбуты свята – ліхтары і месяцовыя пернікі. Лічылася, што пакланне месяцу і сямейная вячэра за круглым сталом прыносяць у дом поспех і шчасце.

Вечарам кітайцы збіраюцца ўсёй сям’ёй, вячэраюць, размаўляюць, пасля вячэры ахвяруюць падарункі Месяцу – месяцовыя пернікі ці садавіну, выходзяць на вуліцу і, з’ядаючы пернік, любуюцца святлом поўні. На паўднёвым захадзе Кітая абавязковай стравай з’яўляюцца смажаныя слімакі, мяса якіх ўтрымлівае вітамін А, а ён, у сваю чаргу, паляпшае зрок.

Існуе такі цікавы звычай, як “пагоня за месяцам”: вечарам наступнага пасля свята дня многія запрашаюць сяброў і сям’ю працягваць любавання Месяцам. Абавязкова ладзяцца танцы, каб адзінокія людзі хутчэй знайшлі сабе партнёра.

Існуе прыкмета: калі ў час Свята Сярэдзіны восені незамужняя дзяўчына ўкрадзе гародніну з чужога поля, то ў бліжэйшы час яна сустрэне жаніха.

Яшчэ адзін элемент свята – шоу (фестываль) ліхтароў. Звычай запальваць ліхтары звязаны з жаданнем зрабіць святло Месяца яшчэ больш яркім. На рознакаляровых папяровых ліхтарах малююць садавіну, птушак і жывёл, рыбу і насякомых, размяшчаюць надпіс “Са Святам Сярэдзіны восені”.

У паўднёвым Кітаі праводзяцца вулічныя прадстаўленні з танцамі ільвоў і драконаў. Ва ўсходняй правінцыі Чжэцзян жыхары любуюцца прылівам на рацэ Цяньтан у заліве Ханчжоу. У некаторых мясцінах поўдня Кітая існуе звычай распальваюць вогнішчы ў выглядзе пагад [4].

Першапачаткова Свята Сярэдзіны Восені было звязана са зборам ураджаю, а сёння асацыіруецца з адзінствам сям’і.

У беларускай культуры чалавек таксама жыве не па лінейнай мадэлі, дзе ёсць пачатак і канец, а па кругавой. Адным з асноўных традыцыйных беларускіх святаў восеньскага цыклу, якое адзначаецца напярэдадні асенняга раўнадзенства, з’яўляецца Багач (Багатнік, Багатуха, Гаспужка Багатая, Малая Прачыста, Прачыста, Другая Багародзіца, Другая Прачыста, Другая Спажа) – свята ўраджаю, прысвечанае заканчэнню ўборкі зерневых. У хрысціянскай традыцыі – Раство Божай Маці. Адзначаецца праваслаўнымі 21 верасня, а католікамі 8 верасня. Найбольш поўнае апісанне свята зрабіў А. Багдановіч [5, с. 122–125].

Сяляне нібы падсумоўвалі плён сваёй працы, бласлаўляючы зямлю і ніву за шчодрый дары. “Называлі Багач за тое, што ўсё сабралі з поля, усяго е, зярна многа ўсякага” [6, с. 312]. Але селянін не толькі падсумоўваў зробленае, але і настройваўся на далейшыя работы. Восень сімвалізуе тую кропку, калі пераступаеш праз адзін перы-

яд і перараджаешся зноў – сабранае ў верасні зерне кінуць у зямлю, і яно дасць новы ўраджай: “Багач – закідай рагач, бяры сямёны і сей памаленьку. Начаецца пасяўная пасля Багача” [6, с. 313].

Адзін з асноўных сімвалаў свята – звязаны сноп каласоў. Яго прынята ставіць на покуці, побач з абразамі, і захоўваць да наступнага ўраджаю. Таксама ў гэты дзень прынята запальваць свечку, ставіць яе ў міску са збожжам і чытаць малітву. Лічылася, што агонь валодае ачышчальнай сілай і зараджае энергіяй жыцця.

Вечарам ладзілі застолле, часам у складчыну. На Віленшчыне з зерня новага ўраджаю пяклі вялікі каравай, і таму называлі гэта свята Гаспожкай багатай. На паўднёвым захадзе Беларусі свята ўраджаю – навіна – мела сямейны характар, аддзялася ад малой Прачыстай і прыходзілася за дзень ад яе. У гэты дзень абавязкова ахвяравалі маладую жывёліну – барана, парсючка, цялё. Гаспадара, які шкадаваў рэзаць жывёліну, перасцерагалі, што таго барана воўк парве. Таксама ў гэты дзень назіралі за надвор’ем і паводзінамі свойскай жывёлы: калі раніцай туман, то хутка пойдучь дажджы, калі ж дзень ясны, то добрае надвор’е пратрымаецца да канца кастрычніка; калі пасля малой Прачыстай жывёла імкнецца на пашу рана, то і зіма будзе ранняя [7, с.42].

На падставе тоеснасці свята Багач з вераснёўскім святам ў гонар Багародзіцы можна меркаваць аб пакланенні нашых продкаў пэўнаму жаночаму боству – Маці-Зямлі, Жанчыне-Маці, захавальніцы і берагіні сямейнага ачагу.

Адмысловае значэнне пры правядзенні свята меў культ маці. У гэты дзень жанчыны вадзілі карагоды, адорвалі бабак-павітух, хадзілі ў госці да старэйшых сваячак. Наведвалі жанчын, якія нядаўна нарадзілі, прыносілі ім свежы хлеб і малако. Таксама хадзілі ў госці да маладых, павучалі іх. Маладым мужу і жонцы трэба было ўважліва слухаць павучанні свякрухі і цешчы і дзякаваць за навуку.

Такім чынам, Багач – старажытнае сакральнае свята, якое бярэ пачатак ад часоў паганства і звязана з сіламі Зямлі і Маці-прыроды.

У Беларусі некалькі гадоў таму была выпушчана памятная манета, прысвечаная народнаму святу «Багач». На ёй выява абрадавай міскі са збожжам і запаленай свечкай на фоне поля, нацыянальнага беларускага арнаменту і ручніка.

На падставе разгледжанага матэрыялу мы можам зрабіць вывад, што хоць беларускі і кітайскі народы ў сваім першапачатковым развіцці не мелі нейкіх агульных сувязей, жылі на розных тэрыторыях зямнога шара, але пры гэтым уяўленні пра навакольнае асярод-

дзе у іх маюць падобныя рысы, якія адлюстраваліся ў традыцыйных каляндарных святах восеньскага цыклу. Паколькі кітайцы карыстаюцца месяцавым і сонечна-месяцавым календарамі, то святы вылічваюцца ў адпаведнасці з квадрамі Месяца. Жыхары Беларусі выкарыстоўваюць сонечны каляндар, і восеньскія святы, адпаведна, прымеркаваны да дня асенняга раўнадзенства. Свята Сярэдзіны Восені ў Кітаі першапачаткова звязана з пакланеннем поўні і зборам ураджаю, а сёння асацыіруецца з яднаннем сям'і. У беларускай культуры свята Багач сімвалізуе заканчэнне асноўных палявых работ і збору ўраджаю, паступовае згортванне “свайго” свету, перанос абрадавых дзеянняў з поля ў двор, у хату. Цяпер рытуалы будуць праходзіць унутры абжытай прасторы. У святкаванні Багача выразна выяўляецца культ збожжа (сабранае ў верасні насенне кідаюць ў зямлю, і расце новы ўраджай) і культ агню і сонца, культ маці-прыроды.

Народнае свята жыве, пакуль аб ім памятаюць і працягваюць шанаваць. Таму дадзены матэрыял можа быць карысны ўсім, хто цікавіцца традыцыямі беларускага і кітайскага народаў, іх гісторыяй і сучаснай культурай.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Беларускі народны каляндар / аўт.-уклад. А. Ю. Лозка. – Мінск : Полымя, 1992. – 205 с.
2. Праздник середины осени [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://rci.bsu.by/104-rus/news-ru/news-archive-ru/114-news-ru-2.html>. – Дата звароту: 01.11.2023.
3. Традиционные китайские праздники [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://russian.china.org.cn/russian/79617.htm>. – Дата звароту: 01.11.2023.
4. Праздник Середины осени : факты и традиции [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://www.tandem.net/ru/blog/mid-autumn-festival>. – Дата звароту: 01.11.2023.
5. Багдановіч, А. Я. Перажыткі старажытнага светасузірання ў беларусаў: Этнаграфічны нарыс. – Рэпрэнтнае выд. 1895 г. / А. Я. Багдановіч. – Мн. : Беларусь, 1995. – 186 с.
6. Традыцыйная мастацкая культура беларусаў: у 6 т. Т. 5. Цэнтральная Беларусь. У 2 кн. Кн. 2. / А. М. Боганева [і інш.] ; ідэя і агул. рэдагаванне Т. Б. Варфаламеева. – Мінск : Выш. шк., 2011. – 911 с.
7. Народная культура Беларусі: Энцыкл. давед. / пад агул. Рэд. В. С. Цітова. – Мн. : БелЭн, 2002. – 432 с.

The article discusses the traditional autumn holidays for Belarusian and Chinese cultures. Since China uses lunar and solar-lunar calendars, holidays are associated with the worship of the Moon. Residents of Belarus use the solar calendar, and holidays, accordingly, are timed to coincide with the autumn equinox. The

Chinese Mid-Autumn Festival was originally associated with the harvest and the full moon, and today is associated with family unity. In Belarusian culture, the holiday of the autumn cycle Bogach is identical to the Christian Nativity of the Blessed Virgin Mary, symbolizing the end of the main field work and harvesting, the worship of the woman-mother, the keeper of the hearth, the gradual winding down of “one’s” world, the transfer of ritual actions from the field to the yard, to the house. Knowledge of the peculiarities of traditional holidays is important for intercultural communication.

Key words: Chinese culture, Belarusian culture, calendar rituals, lunar calendar, solar calendar, full moon, autumn equinox.

Палуян Алена Мікалаеўна – кандыдат філалагічных навук, дацэнт; Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны (alena.paluian@mail.ru);

Воінава Алена Мікалаеўна – кандыдат філалагічных навук, дацэнт; Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны (belchair@gsu.by).

УДК 291.213.4

В. О. Романюк

КУЛЬТ ПРЕДКОВ В ТРАДИЦИОННОЙ КУЛЬТУРЕ БЕЛОРУССКОГО И КИТАЙСКОГО НАРОДОВ

Данная статья представляет собой компаративное исследование культа предков белорусского и китайского народов. Цель исследования – выявление общих и различных черт в почитании умерших родственников. Сравнение показало сущностное сходство и высокую значимость культа в духовной жизни народов. Результаты исследования могут быть использованы в межкультурной среде для улучшения культурного взаимопонимания.

Ключевые слова: культ предков, китайцы, белорусы, традиционная культура, душа.

Представления о трансцендентной связи умерших людей с живыми начали формироваться в сознании людей ещё в далёкой древности. Первые следы ритуальных погребений, свидетельствующие о вере в жизнь после смерти, появляются уже в эпоху палеолита. Человек верил, что души умерших обитают в мире сверхъестественных сил и оттуда могут каким-то образом влиять на жизнь живых, особенно если они состоят в родственных связях. В неолитическую эпоху с переходом к оседлому образу жизни и с формированием первых протогосударственных образований культ предков развивается и ви-